

تحلیل عوامل تسهیل کننده و محدود کننده مشارکت شهروندان در برنامه ریزی محله محور: مطالعه موردی شهر اصفهان

فرشاد طهماسبی زاده^۱

مدرس گروه شهرسازی، دانشگاه هنر اصفهان، اصفهان، ایران.

فصلنامه پژوهش‌های مکانی فضایی، سال هفتم، شماره چهارم، پیاپی ۲۴، پاییز ۱۴۰۱، صص ۹۵ - ۱۱۵

چکیده

برنامه ریزی محله محور با رویکردی مشارکتی، دموکراتیک و مردم محور مبتنی بر تطبیق برنامه‌ها و طرح‌ها با نیازها و خواسته‌های ساکنین محله‌های شهر است، تحقق آن وابسته به مشارکت شهروندان در سطح محله‌ها است اما در نظام برنامه ریزی و مدیریت شهری ایران مشارکت با محدودیت‌هایی مواجه است این پژوهش برآن است تا عوامل تسهیل کننده و محدود کننده مشارکت شهروندان در برنامه ریزی محله محور را به صورت موردی در شهر اصفهان بررسی نماید. بر اساس هدف پژوهش از نوع کاربردی و بر اساس ماهیت روش از نوع توصیفی-موردی و تحلیلی است در گردآوری داده‌ها از آزمون‌های آماری فریدمن و آزمون تی تک نمونه‌ای و تحلیل خوشه‌ای شده است. در تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های آماری فریدمن و آزمون تی تک نمونه‌ای و تحلیل خوشه‌ای در نرم افزار SPSS استفاده شده است یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد از جمله عوامل محدود کننده در مشارکت محله محور مشخص نبودن جایگاه مشارکت کنندگان در ساختار مدیریت شهری، بی‌توجهی مدیریت شهری به مشارکت، عدم اعتقاد مدیران و مسئولین شهری به مشارکت، تأثیرپذیری مدیریت شهری از تصمیمات کلان کشوری و استانی از مهم‌ترین عوامل محدود کننده مشارکت در برنامه ریزی محله محور اصفهان است. ایجاد ساختار مدیریت واحد شهری، سود آور کردن مشارکت و بکارگیری الگوی تأثیرگذاری مستقیم مشارکت مردمی در مدیریت شهری از عوامل تسهیل کننده مشارکت در برنامه ریزی محله محور اصفهان است.

واژگان کلیدی: مشارکت، محله محوری، عوامل تسهیل کننده، محدود کننده، اصفهان.

۱. نویسنده مسئول: farshad.tahmasebizade@yahoo.com

مقدمه و بیان مسئله

مشارکت شهروندان برای اولین بار در قرن نوزدهم توسط پاتریک گدس مطرح شد، اما مورد توجه قرار نگرفت. این مفهوم به عنوان نهضتی سازمان یافته به تجربه‌ی نوسازی شهری در آمریکا بازمی‌گردد. ابتدا در اواخر دهه‌ی ۱۹۵۰ و اوایل دهه‌ی ۱۹۶۰ در آمریکا از این رویکرد استفاده گردید. در این دوره قوانین متعددی مبتنی بر مشارکت مردم تصویب شد که فرایندهای تصمیم‌گیری شهر را تغییر داد و در نیمه‌ی اول دهه ۱۹۶۰ در انگلستان نیز مورد استفاده قرار گرفت و پس از آن دیگر کشورهای دموکراتیک از آن استقبال کردند (پاپلی یزدی، ۱۳۸۷: ۳۳۷) از آغاز دهه ۱۹۹۰ م، با شکست پی در پی برنامه‌ها و طرح‌های اجرایی، در برنامه ریزی به‌عنوان فرایندی مبتنی بر فرهنگ مشارکتی به‌صورت گسترده مطرح و استفاده گردید در این فرایند، تعامل تصمیم‌سازان و گروه‌های تأثیرپذیر از این تصمیم‌ها و ابزارهایی که برای دستیابی به این تصمیم‌ها مورد استفاده قرار می‌دهند، روی نتایج به دست آمده بسیار تأثیرگذار خواهد بود و باعث موفقیت و اجرای برنامه‌ها و طرح‌ها می‌گردد. امروز در اکثر کشورها مشارکت شهروندان جزء جدایی‌ناپذیر فرایند برنامه ریزی و طرح ریزی شهری است. وجود مناطق فشرده، فرسوده و ناکارآمد از واقعیت‌های شهرهای متوسط و بزرگ است که همراه خود مسائل و نیازهای خاص ایجاد کرده‌اند؛ به‌طوری که بر تصمیم‌گیری‌های مدیران شهری اثرگذار بوده است. بخش مهمی از فعالیت مدیران به بهبود شرایط و راهکارهای مناسب برای بالا بردن شرایط زندگی و بهبود کیفیت محیطی در این مناطق اختصاص یافته است (وانگ و همکاران، ۲۰۰۷: ۷۵۷). همچنین توجه دولت‌ها و حکومت محلی به ایجاد بسترهای مشارکتی

برای افزایش تأثیرگذاری سطوح مختلف اجتماعی و ابعاد ملموس زندگی شهری بر طرح و برنامه‌ها جلب ارزش‌های محله‌مبنا و مفاهیمی چون احساس هویت و تعلق مکانی، مسئولیت‌پذیری، مشارکت جمعی و اصالت بخشی به نقش مردم، سرمایه‌های اجتماعی و توجه به نقش مشارکتی گروه‌های ذینفع و ذی‌نفوذ در طرح‌ها و برنامه‌های شهری به‌صورت گسترده مورد توجه قرار گرفته شده است (Onyx and Bullen, 2000: 106). مشارکت مردمی و شهروندی علاوه بر اینکه روش و ابزاری جهت نیل به اهداف جمعی است، خود از اهداف اصلی توسعه پایدار اجتماعی، فرهنگی به شمار می‌آید و توسعه همه‌جانبه اجتماعی - سیاسی و حتی اقتصادی جوامع وابسته به آن است (علی‌الحسابی، ۱۳۹۰: ۳۵). مشارکت شهروندان در مدیریت و برنامه ریزی شهری، موجب افزایش ادراک شهروندان از مسائل خود و نیازهایشان در محیط شهر می‌شود و به ایجاد یک جامعه بهتر کمک می‌کند؛ اما مشارکت اشخاص حقیقی و حقوقی در اداره امور شهر با موانع اداری، تاریخی، اجتماعی و فرهنگی روبرو شده است (ابطحی و شیانی ۱۳۹۹: ۶۳۴) در فرایند مشارکت شهروندان در برنامه ریزی محله محور عوامل نقش محدود کننده و یا تسهیل کننده دارند این پژوهش بر آن است تا این عوامل را مورد بررسی قرار دهد.

شهرنشینی سبب بروز مشکلاتی شده است که حل آن‌ها از توان مدیریت سنتی خارج و مستلزم مشارکت شهروندان است (حسین زاده و فدایی ده چشمه، ۱۳۱) امروزه بیشتر صاحب‌نظران حوزه مدیریت شهری، تجربه مدیریت و برنامه ریزی متمرکز شهر را شکست خورده دانسته و آن را بدون مشارکت شهروندان ناموفق ارزیابی می‌کنند. اجماع گسترده‌ای

در ادبیات برنامه ریزی شهری درباره اهمیت مشارکت شهروندان در سیاست گذاری وجود دارد (Oliveira & Campolargo, 2015; Sadoway & University, 2019; Trencher, 2018) مشارکت شهروندان می تواند فواید زیادی به همراه داشته باشد: از یک سو به سیاست گذاران اجازه می دهد تا پاسخی برای نیازها و انتظارات واقعی یک جامعه ببیند و از سوی دیگر به مشروعیت بخشیدن به رویه های تصمیم گیری با اطمینان از اینکه جامعه و افراد تحت تأثیر قرار می گیرند کمک می کند. (Ashley & Tuten, 2015).

برنامه ریزی محله ای شکل و سطحی از برنامه ریزی شهری است که از طریق آن برنامه ریزان شهری حرفه ای و جوامع به دنبال شکل دادن به محله های جدید و موجود هستند (Talen, 2019). محله مکانی بری رفع نیازهای روزانه ساکنین خود است نیازها و مشکلات آن در تجربه زیسته ساکنان شناسایی می شود و شکل می گیرد بنابراین مهم ترین سطح برای برنامه ریزی مشارکتی برنامه ریزی محله محور است. مشارکت در برنامه ریزی محله محور موجب افزایش ادراک ساکنان محله از مسائل خود و نیازهایشان می شود و به ایجاد یک جامعه بهتر کمک می کند؛ اما مشارکت در اداره امور شهر و محله با موانع اداری، تاریخی، اجتماعی و فرهنگی روبرو است. هر چند نقش شهروندان برای تبدیل شدن به عوامل فعال در تصمیم گیری ها تکامل یافته است؛ اما در رویه های مدیریت و برنامه ریزی موجود برای مشارکت دادن شهروندان و مشارکت گروه های خاص عواملی نقش محدود کننده و بازدارنده دارند. اینکه چه عواملی در فرایند برنامه ریزی شهری محله محور نقش بازدارنده دارند؟ و چه عواملی در شرایط موجود نقش تسهیل کننده دارند؟ پژوهشگر را برآن داشت تا این موضوع

را مورد بررسی و تحلیل قرار دهند. این پژوهش برآن است تا عوامل محدود کننده و تسهیل کننده مشارکت شهروندان در برنامه ریزی شهری محله محور را در شهر اصفهان مورد بررسی و تحلیل قرار دهد.

پیشینه پژوهش

در زمینه مشارکت شهروندان در شهر مطالعات بسیاری در داخل و خارج از کشور انجام شده است مطالعات مرتبط با این پژوهش در جدول زیر ارائه شده است: در داخل و خارج کشور مطالعات بسیاری در زمینه مشارکت شهروندان انجام شد است که اهمیت، تأثیر، مشکلات و چالش مرتبط با آن را در مقیاس های مختلف بررسی کرده اند اینکه در شرایط موجود در محله های شهری چه عوامل نقش محدود کننده یا تسهیل کننده در برنامه ریزی محله محور دارند باعث تفاوت این پژوهش با پژوهش های پیشین شده است.

چارچوب نظری

محله و برنامه ریزی محله محور

محله کوچک ترین ناحیه برای برنامه ریزی در شهر است که ساکنان آن دارای تسهیلات عمومی و نهادهای اجتماعی مشترک هستند و در آن به صورت پیاده رفت و آمد می کنند (Davidson, 2007:280). در سال ۱۹۱۵، رابرت ای. پارک و ای. دبلیو بورگس ایده «همسایگی» را به عنوان یک مفهوم اکولوژیکی با مفاهیم برنامه ریزی شهری معرفی کردند. از آن زمان تاکنون مفاهیم و ایده های زیادی از محله پدید آمده است، (Sharifi 2015) برنامه ریزی محله محور مبتنی بر مشارکت گروه های ذی نفع در بازآفرینی و توسعه شهری و توجه به نیازها و خواسته های همگانی در تهیه طرح ها و برنامه ها است

مشارکت و مشارکت مردمی

واژه مشارکت از حیث لغوی به معنای درگیر شدن و

جدول شماره (۱): پیشینه پژوهش

سال	نویسندگان	عنوان	روش	نتیجه
۲۰۲۲	لنگ و همکاران	مشارکت شهروندان و کاهش آلودگی هوای شهری: شواهدی از سیاست پلت فرم افشاگر محیطی در سیچوان چین	توصیفی - تحلیلی	نتایج نشان می‌دهد که راه‌اندازی پلتفرم سوت‌زن شاخص کیفیت محیط‌زیست روزانه در شهر لشان را ۱۹ واحد کاهش می‌دهد؛ و روزهای با کیفیت هوای عالی در شهر لشان به‌طور متوسط ۲.۶ روز در ماه افزایش می‌یابد. سوم، احتمال یک روز باکیفیت هوای عالی یا خوب در شهر لشان تقریباً ۱۶.۶٪ افزایش می‌یابد. علاوه بر این، هنگامی که نمونه از شهرهای سطح استان همسایه شهر لشان به شهرهای سطح استان در استان سیچوان یا در سراسر چین گسترش می‌یابد، نتایج نشان می‌دهد که مشارکت شهروندان و نظارت رسانه‌ها اثرات قابل توجهی بر کاهش آلودگی هوا ایجاد می‌کند.
۲۰۲۳	کوریا و همکاران	دستورالعمل‌های روش‌شناسی مشارکتی برای ترویج مشارکت شهروندان در تصمیم‌گیری: شواهد مبتنی بر مطالعه موردی پرتهالی	روش ترکیبی	این مقاله به بررسی چگونگی نگاه سیاست‌گذاران به نقش شهروندان در سیاست‌گذاری می‌پردازد. به‌طور خاص، به موانعی می‌پردازد که توسط سیاست‌گذاران برای مشارکت شهروندان در تعریف خط‌مشی مشخص شده است. همچنین نحوه نگرش شهروندان به مشارکت و چالش‌های مربوطه را بررسی می‌کند. یافته‌ها نشان می‌دهد که ناهمگونی قابل توجهی در حالت‌های تعامل وجود دارد؛ بنابراین، برای ارتقای شمول گروه‌های مختلف شهروندان، سیاست‌گذاران باید روش‌های مشارکتی را مطابق با دستورالعمل‌های این مقاله تنظیم کنند.
۲۰۲۳	صالح برگ و همکاران	بررسی چشم انداز مشارکت الکترونیکی در برنامه ریزی شهری در عربستان سعودی	توصیفی و تحلیلی	این مطالعه نشان می‌دهد که اکثر شرکت کنندگان در تمام گروه‌های اجتماعی و جمعیتی از مشارکت الکترونیکی در برنامه ریزی شهری آگاه هستند و نگرش مثبت قابل توجهی نسبت به آن دارند. علاوه بر این، آن‌ها تمایل بیشتری برای مشارکت الکترونیکی در برنامه ریزی در سطح محلی یا در مورد موضوعاتی که مستقیماً آن‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد، نشان می‌دهند. همچنین در تمامی مراحل تهیه طرح‌های شهری، اکثر شرکت‌کنندگان مشارکت الکترونیکی را بر شیوه سنتی از طریق سمینارها و سمینارهای عمومی ترجیح دادند ادغام مشارکت الکترونیکی در برنامه ریزی شهری می‌تواند مشارکت عمومی و همکاری با مقامات برنامه ریزی را برای خدمت بهتر به منافع عمومی رقیب و تضمین توسعه شهری فرآینک تسهیل کند.
۲۰۲۲	آتامان و تونسز	مداخلات شهری و ابزارهای مشارکت در فرآیندهای طراحی شهری: مروری سیستماتیک ۱۹۹۵ - (۲۰۲۱)	کیفی	در یک تجزیه و تحلیل موضوعی ۱۷۶ نشریه را بررسی کرده‌اند این مطالعات در پنج حوزه موضوعی اصلی طبقه‌بندی شده‌اند: شهرسازی، جامعه، پایداری، انواع ساختمان‌ها و مشارکت. نتیجه نشان داد که این دو زمینه تحقیقاتی بسیار به هم مرتبط هستند و نیاز به مطالعه باهم دارند. این بازبینی سیستماتیک چشم‌اندازها و جهت‌گیری‌های جدیدی را در آینده ایجاد می‌کند و یک پایگاه کاملاً مفهوم‌سازی شده ارائه می‌کند که مداخلات شهری و طرح‌های مشارکتی دیجیتال را برای مطالعات مبتنی بر نظریه و عملی ترکیب می‌کند.
۲۰۲۲	پاز راوو و همکاران	شهروندان در خط مقدم بحث قانون اساسی: عوامل تعیین کننده مشارکت داوطلبانه شهروندان و محتوای اضطرابی در شیلی	کمی - همبستگی	نتایج نشان می‌دهد که عوامل تعیین کننده اصلی مرتبط با افزایش مشارکت شهروندان، سطح تحصیلات، مشارکت در سیاست، حمایت از دولت و دسترسی به اینترنت است. در مقابل، تراکم جمعیت و سهم مسیحیان انجیلی در جمعیت عمومی، مشارکت شهروندان را کاهش می‌دهد
۲۰۲۰	ماتاماندا و چینوزوینا	نیروهای محرکه مشارکت شهروندان در تمرین توسعه شهری در هراره، زیمبابوه	کیفی	یافته‌ها نشان می‌دهد که قانون، مشارکت محدود «شهروندی» در توسعه شهری را فراهم می‌کند؛ اما سیاستمداران نیز از طریق مشتری‌گرایی فرآیند مشارکت را دست‌کاری می‌کنند و در برخی مواقع کانال‌های دموکراتیک در نظر گرفته نمی‌شود، در حالی که فقدان فرهنگ مدنی برای مشارکت در بین شهروندان نیز مورد توجه قرار گرفته است و توانایی و انگیزه شهروندان برای مشارکت محدود است.

سال	نویسندگان	عنوان	روش	نتیجه
۱۴۰۰	پاکرو و ستارزاده	بررسی مؤلفه‌های مؤثر در چالش‌های نهادی مشارکت شهروندی در بازآفرینی پایدار شهری مطالعه موردی: شهر تبریز	روش شناسی ترکیبی	نتایج پژوهش نشان می‌دهد که شهر تبریز در ارتباط با بازآفرینی پایدار شهری به صورت مشارکتی با چالش‌های نهادی مشارکت شهروندی مؤثر که می‌توان با استفاده از مؤلفه‌های نهادی مشارکت شهروندی مؤثر در بازآفرینی شهری، تغییر نگاه مسئولان به ظرفیت‌ها و توانمندی‌های سازمان‌های مردم‌نهاد، ایجاد و تشکیل سازمان‌های مردم‌نهاد در ارتباط با نوسازی و بازآفرینی شهری و رفع موانع حقوقی مرتبط با سازمان‌های مردم‌نهاد، مشارکت شهروندان در طرح‌های بازآفرینی شهری را افزایش داد و گامی در جهت رفع این چالش‌ها برداشت.
۱۴۰۰	مهردانش و عابدی فرد	چالش‌های مدیریت شهری و حق شهر در سیاست‌گذاری و تمرکزگرایی (شهر پاره)	تحقیق توصیفی-تحلیلی	نتایج این پژوهش تمرکزگرایی در ساختار مدیریتی ایران و سراسر شهرها و حق شهر رویکرد بخششی و دولتی و دولتی و دولت محور به نسبت به مسائل شهر و تضعیف جایگاه شهرداری‌ها در سیستم مدیریت نیست، در مجموع یافته‌های، در ساختار تمرکز اداری - سیاسی ایران، مدیریت و برنامه ریزی و مشارکت مردم محلی حق شهر همه جانبه به منظور تمرکززدایی انجام شود برای رفع این چالش، تغییر در نگرش و ساختار مدیریت شهری به عنوان تقویت حکومت محلی و مدیریت یکپارچه و تقسیم قدرت از بالا به پایین و تغییر این ساختار از پایین به بالا می‌باشد به کارگیری بودجه ریزی مشارکتی در چگونگی هزینه سرمایه‌های شهر منجر به تحقق به شهر در اداره شهرها شود.
۱۴۰۰	زیاری و همکاران	نقش مشارکت‌های مردمی در سامان دهی یافت فرسوده شهر چهارم	توصیفی-تحلیلی است	نتایج نشان داد عامل کالبدی به‌تنهایی ۱۶/۲۸۷ درصد از واریانس را به خود اختصاص می‌دهد و بیشترین تأثیر را در بین عوامل چهارگانه دارد. عامل اجتماعی با ۱۱/۰۴۴ درصد از واریانس دومین عامل شناخته می‌شود. عامل اقتصادی ۸/۹۷۲ درصد و عامل زیست محیطی ۷/۵۷۴ درصد از واریانس را (۱۶۸٪) رابطه آماری معنی داری بین دو متغیر میزان مشارکت مردمی و میزان اعتماد وجود دارد.
۱۳۹۹	حسینی و همکاران	بررسی تطبیقی فرآیند مشارکت مردمی در برنامه‌ریزی شهری و موانع معرفی چالش‌ها و موانع برنامه‌ریزی نوین در ایران	توصیفی و تطبیقی-تحلیلی	مشکلات گوناگونی نظیر؛ عدم اعتماد دوسویه شهروندان و مدیران شهری به یکدیگر، عدم انطباق اولویت‌های شهروندان با برنامه‌های ارائه‌شده، ناهماهنگی نهادهای اجرایی با یکدیگر، مشکلات اقتصادی، نبود آموزش مؤثر و... مواجه می‌باشد که موجب شکست پی‌درپی طرح‌ها و برنامه‌های اجرایی و همچنین باقی ماندن مدیریت معطوف و متکی به مرکز شده است.
۱۳۹۹	رحمانی	تبیین الگوی مدیریت شهری مبتنی بر مشارکت اسلامی (مورد مطالعه: شهر زنجان)	تلفیقی (استدلال منطقی-تحلیلی)	در نتیجه الگوی نهایی مدیریت شهری مبتنی بر مشارکت اسلامی در شهر زنجان در پنج بُعد: بدنه تصمیم‌گیری، بدنه تصمیم‌سازی، بدنه اجرایی، بدنه کنترل-نظارت و بدنه ارزیابی و پایش تبیین شده است.
۱۳۹۹	ابطحی و شیانی	شناسایی موانع مشارکت مردم در مدیریت شهری تهران: یک تحلیل محتوای کیفی	تکنیک تحلیل محتوای کیفی	نتایج نشان داد ۳ مقوله اصلی و ۷ زیرمقوله به‌عنوان موانع مشارکت شامل بافت شهر (ساختار شهری، ضعف محله‌محوری)، چالش‌های مدیریت کلان شهری (مدیریت ناکارآمد، تضاد منافع)، موانع سیاسی - قانونی (رویکرد منفی به مشارکت، سیاست‌زدگی، ضعف قانون) در مدیریت شهری وجود دارد.
۱۳۹۶	سجادی و واحدی یگانه	نقش مشارکت اجتماعات محلی در توسعه پایدار اجتماعی شهرها (مورد مطالعه: محله‌ی سرپوله شهر سنندج)	توصیفی تحلیلی	نتایج نشان داد که عواملی همچون "همگرایی اجتماعی قوی میان همسایگان، اعتماد بین ساکنین محله، حس تعلق مطلوب به محله" بیشترین تأثیر را در پایداری اجتماعی محله داشته است. بین حس تعلق و مدت اقامت در محله و میزان مشارکت در پایداری اجتماعی محله رابطه‌ی معناداری وجود دارد.

تجمع برای منظور خاص است (میرموسوی، ۱۳۷۵: ۸۷) مشارکت درگیری ذهنی و عاطفی اشخاص در موقعیت‌های گروهی است که آنان را برمی‌انگیزد تا برای دستیابی به هدف‌های مشترک گروهی، یکدیگر را یاری دهند و در مسئولیت کار شریک شوند، تعریف شده است (Toosi, 1992: 43) مشارکت عمومی به‌عنوان مشارکت در سیاست‌گذاری کسانی تلقی می‌شود که معمولاً از فرآیند تأثیرگذاری بر تصمیم‌ها حذف می‌شوند (Arnstein, 1969) در واقع فرایندی است اجتماعی، عمومی، یکپارچه، چندگانه، چندبعدی و چندفرهنگی که هدف آن تشویق و به‌کارگیری تمام افراد و گروه‌ها به ایفای نقش در همه مراحل توسعه است (طالب‌شسی و عفتی، ۳۸۸) سانوف معتقد است مشارکت مردمی به معنی همکاری مردم در دنبال نمودن اهدافی است که خود را تعریف کرده‌اند (Sanoff, 2000:39).

مشارکت ابزاری: در این گونه مشارکت انسان‌ها وسیله هستند و غالباً ترجیح داده می‌شود که همه مردم بر اساس یک الگو رفتار کنند و مشابه هم باشند. در این گونه از همبستگی‌های فرهنگی و اجتماعی استفاده می‌شود (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۲: ۸۲).

مشارکت توسعه‌ای: این گونه از مشارکت فرایندی است اجتماعی، یکپارچه، جامع، پویا، همیشه، چندبعدی و چندفرهنگی؛ به عبارت دیگر؛ مشارکت توسعه‌ای می‌خواهد که همگان در همه مراحل توسعه درگیر شوند (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۲: ۸۲).

مشارکت محدود: هدف اصلی در این گونه مشارکت تأمین منافع مردم تا جایی است که با منافع مراجع برنامه ریزی تضاد پیدا نکند. شهروندان نظرات موافق و مخالف خود را اعلام می‌دارند، اما نمی‌توانند بر اجرای نظراتشان نظارت داشته باشند (حبیبی و رضوانی ۱۳۸۴).

جایگاه مشارکت مردم در برنامه ریزان شهری
مشارکت عمومی برای دموکراسی بسیار مهم و بر اهداف و سیاست‌های عمومی تأثیر می‌گذارد. شهروندان به سه دسته فعال، آماده به کار و ناظر یا منفعل در فرایند مشارکت دسته بندی می‌شوند (Carreira et al, 2016) مشارکت شهروندان در برنامه ریزی شهری طیف وسیعی از راه‌حل‌های ممکن را به وجود می‌آورد، از درگیری‌های آینده اجتناب می‌شود و احساس مالکیت و تعلق ایجاد می‌کند (O'Faircheallaigh, 2010) بنیادی‌ترین اندیشه زیرساختی مشارکت در برنامه ریزی، پذیرش اصل برابری در فرصت‌ها برای مردم است. برنامه ریز باید برنامه‌های متنوعی برای حل مشکلات مردم پیشنهاد نماید. در این شرایط مردم بیشترین حق انتخاب را دارند و باید بتوانند آزادانه در برنامه‌هایی منطبق بر خواست‌ها و اهدافشان است،

گونه بندی مشارکت محله محور

مشارکت شعاری: در الگوی مشارکت شعاری فقط ادعای داشتن مشارکت وجود دارد و در واقع مشارکت محسوب نمی‌شود. در این گونه مشارکت علت اصلی توسل به مشارکت، کسب مشروعیت برای طرح‌ها و کاهش مقاومت مردم در مقابل آن و در نتیجه سهولت اجرای طرح است و هدف اصلی آن تأمین منافع مراجع برنامه ریزی و نه تأمین منافع مردم است (حبیبی و رضوانی ۱۳۸۴).

مشارکت تحمیل شده: گونه‌ای از مشارکت است که از طریق برگزیدگان یا نخبگان، دیگران را می‌کشاند. در این نوع مشارکت از تکنیک‌های روانی-اجتماعی یا مکانیسم‌های فرهنگی استفاده می‌شود، هدف مشارکت، لزوماً رفع نیازهای واقعی و انتظارات مشارکت‌کنندگان نیست (مطیعی لنگرودی، ۱۳۸۲: ۸۲)

شرکت نمایند. وظیفه اصلی یک برنامه ریز تعریف و تبیین اهداف نیست، دغدغه اصلی وی باید تعریف برنامه‌ها برای رسیدن به اهداف جامعه باشد. او باید نخست تمام تلاش خود را به مردم اختصاص دهد و در درجه دوم به ساختمان‌ها و محیط فیزیکی شهر (Gans, 1969: 45) برنامه ریزی شهری با کمک و مشارکت فعال شهروندان و سازمان‌های همکار به ایجاد و تولید مشترک منجر می‌شود؛ و باعث تغییر در نحوه درک نقش شهروندان از سوژه‌های منفعل به بازیگران فعالی می‌گردد که بر تصمیم‌گیری‌ها و تقاضا تأثیر می‌گذارند (Bonsón, Torres, Royo, & Flores- Munoz, 2012; Stoker, 2006).

برنامه ریزی شهری و برنامه ریزی مشارکتی

برنامه ریزی شهری یک فرآیند فنی و سیاسی اجتماعی است که توسعه و استفاده از زمین را برای دستیابی به برخی از نتایج شهری هدایت می‌کند. این فعالیتی است که با بسیاری از مشکلات شهری سروکار دارد و ابزار تصمیم‌گیری برای دستیابی به اهداف شهرنشینی پایدار است (UN-Habitat, 2009). برنامه ریزی مشارکتی، مجموعه‌ای از فرایندهایی است که از طریق آن گروه‌ها و افراد با نظرات متنوع و متفاوت، باهم تعامل می‌کنند تا به برنامه و نحوه انجام آن به توافق برسند و در قالب عناصری چون تعهد و مذاکره، تحقق می‌یابد (حبیبی و رضوانی ۱۳۸۴). گروه اسکفینگتون در سال ۱۹۶۹، بیان کرد مردم باید انتخاب کنند که چه جامعه‌ای را می‌خواهند؟ و چگونه می‌خواهند آن را توسعه دهند؟ (Simpson, 1997) مشارکت شهروندان در برنامه‌ریزی‌های شهری به معنای سپردن امور ساماندهی شهری به واحدهای کوچک‌تر و مردم، دادن قدرت و اختیار به شهروندان و ایجاد زمینه برای همکاری با آنان است تا آگاهی یابند، مورد مشورت

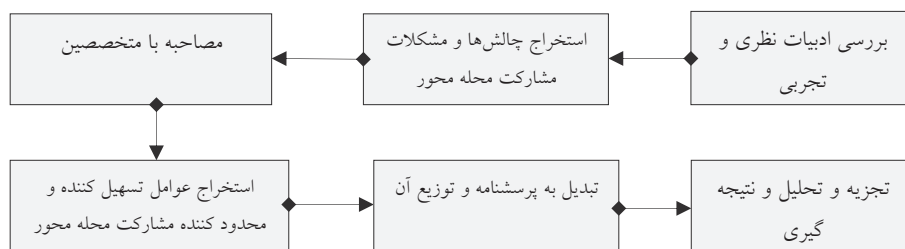
قرار گیرند و در نهایت بتوانند در محیط پیرامون خود تأثیرگذار باشند (مهرورز و همکاران ۱۳۹۶).

روش پژوهش

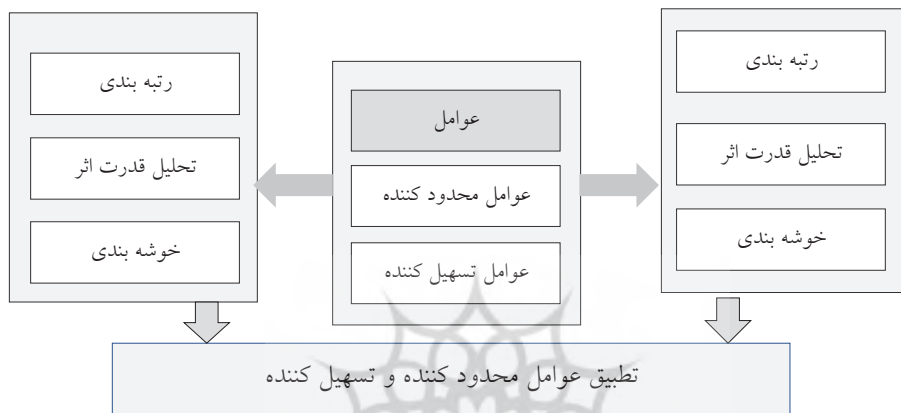
پژوهش حاضر مبتنی بر رویکرد فلسفی تفسیرگرایانه و رویکرد پژوهش استقرایی است. از نظر روش‌شناسی بر اساس ماهیت هدف از نوع کاربردی است و بر اساس ماهیت روش از نوع توصیفی-موردی و تحلیلی است در تجزیه و تحلیل داده‌ها از رویکرد ترکیبی با تسلط بر کمیت استفاده شده است. از نظر بازه زمانی پژوهش به صورت تک مقطعی انجام گردید، در گردآوری داده‌ها از روش مصاحبه و پرسشنامه استفاده شده است به این صورت که ابتدا با استفاده از مصاحبه دیدگاه متخصصین در مورد عوامل تسهیل‌کننده و محدودکننده مشارکت استخراج گردید سپس به منظور سنجش و ارزیابی آن‌ها پرسشنامه تهیه و توزیع گردید. در تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های کمی آماری در نرم افزار spss استفاده شده است.

مدل فرایندی و مفهومی پژوهش

در شکل شماره ۱ و شماره ۲ مدل فرایندی و مفهومی پژوهش ارائه شده است. فرایند انجام پژوهش به این صورت بوده است که ابتدا با بررسی ادبیات نظری و تجربی حوزه پژوهش، چالش‌های مشارکت مردمی استخراج شد، سپس این موارد تبدیل به سؤالات باز گردید و با متخصصین امور شهر در اصفهان در رابطه به آن‌ها مصاحبه انجام گردید تا عوامل نهایی تسهیل‌کننده و محدودکننده مشارکت استخراج شود. در مرحله بعد عوامل نهایی استخراج شده به پرسشنامه تبدیل شد و سپس پرسشنامه توزیع و داده‌ها گردآوری گردید و در محله آخر نیز مطابق با مدل مفهومی (شکل ۲) تجزیه و تحلیل انجام شد.

شکل ۱ فرایند انجام پژوهش

شکل شماره (۲): مدل مفهومی پژوهش

شد در جدول ۲ وضعیت ضریب آلفای کرونباخ ارائه شده است بر این اساس مقدار ضریب آلفا ۰,۷۴۰ و در حالت استاندارد شده ۰,۷۸۲ می‌باشد با توجه به اینکه مقدار آن بیشتر از ۰,۷ است بنابراین پایایی ابزار وضعیت مطلوب و قابل قبولی دارد.

جدول شماره (۲): ضریب آلفای کرونباخ

تعداد	ضریب آلفای استاندارد شده	ضریب آلفا
۴۱	۰,۷۸۲	۰,۷۴۰

قلمرو پژوهش

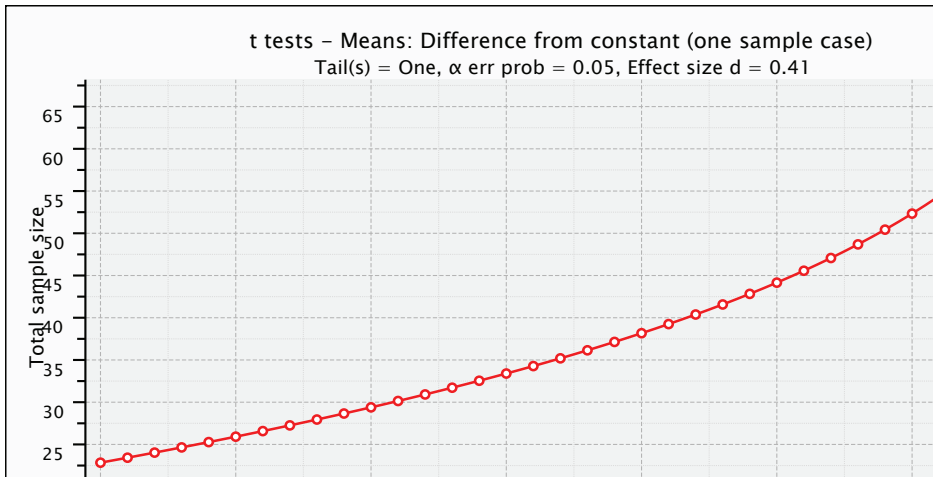
پژوهش از نظر قلمرو موضوعی محدود به عوامل محدود کننده و تسهیل کننده مشارکت مردمی در برنامه ریزی محله محور است، از نظر مکانی نیز محدود به

جامعه آماری و حجم نمونه

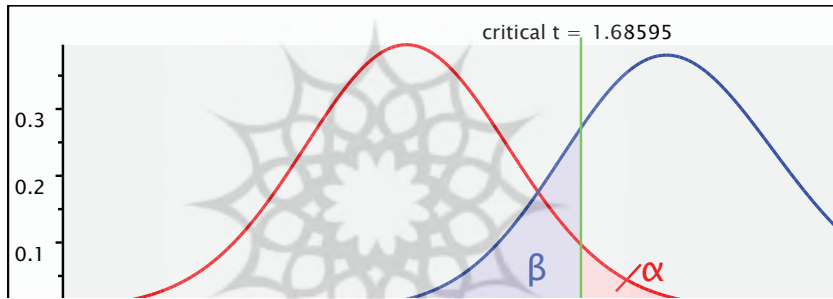
جامعه آماری پژوهش متخصصین حوزه مدیریت و برنامه ریزی شهری در اصفهان بوده است. در مصاحبه با تعداد ۵ نمونه اشباح نظری به وجود آمد اما به منظور انتخاب حجم نمونه از نرم افزار GPower استفاده گردید نتایج حاصل در شکل ۳ و ۴ ارائه شده است بر این اساس با توان آزمون ۸۰ درصد و میزان ضریب تأثیر ۰,۴۱، تعداد نمونه آماری ۳۹ نفر اندازه گیری شده است در این پژوهش برای ۴۰ نمونه آماری پرسشنامه توزیع گردید.

روایی و پایایی

در روایی ابزار از دیدگاه و نظر متخصصین و در سنجش پایایی ابزار از روش آلفای کرونباخ استفاده

شکل شماره (۳): حجم نمونه در نرم افزار جی پاور

شکل شماره (۲): میزان آماره تی در حجم نمونه

جدول شماره (۳): ویژگی‌های عمومی نمونه آماری

درصد	تعداد	عنوان	
۷۲,۵	۲۹	مرد	جنسیت
۲۷,۵	۱۱	زن	
۱۷,۵	۷	کارشناسی	تحصیلات
۴۷,۵	۱۹	کارشناسی ارشد	
۳۵,۰	۱۴	دکترا	

میزان مشارکت مردم در برنامه ریزی محله محور در شهر اصفهان
در جدول شماره ۴ وضعیت مشارکت مردم در

گروه مدیران و متخصصین در شهر اصفهان است و از نظر زمانی نیز در سال ۱۴۰۱ انجام شده است.

یافته‌های پژوهش

ویژگی‌های عمومی نمونه آماری

در جدول شماره (۳): ویژگی‌های عمومی نمونه آماری ارائه شده است بر این اساس تعداد کل متخصصین و مدیران پاسخگو به پرسشنامه‌ها ۴۰ نفر بوده است از این تعداد ۷۲,۵ درصد مرد و ۲۷,۵ درصد زن بوده‌اند و از نظر سطح تحصیلات ۱۷,۵ درصد دارای مدرک کارشناسی، ۴۷,۵ درصد کارشناسی ارشد و ۳۵ درصد نیز دکترا بوده‌اند.

برنامه‌ریزی محله محور در شهر اصفهان ارائه شده است بر این اساس ۲۷,۵ درصد میزان آن را خیلی کم، ۲۰ درصد کم و ۳۵ درصد نیز در سطح متوسط بیان کرده‌اند. به‌طور کلی ۴۷,۵ درصد میزان آن را خیلی کم و کم، ۳۵ درصد میزان را متوسط و ۱۷,۵ درصد نیز به میزان زیاد و خیلی زیاد بیان کرده‌اند.

جدول شماره (۴): میزان مشارکت مردم در برنامه ریزی محله محور در شهر اصفهان

فرآوانی	درصد	درصد معتبر	فرآوانی تجمعی درصد
خیلی کم	۱۱	۲۷,۵	۲۷,۵
کم	۸	۲۰,۰	۴۷,۵
متوسط	۱۴	۳۵,۰	۸۲,۵
زیاد	۴	۱۰,۰	۹۲,۵
خیلی زیاد	۳	۷,۵	۱۰۰,۰
مطلوب	۴۰	۱۰۰,۰	

رتبه بندی عوامل محدوده کننده مشارکت در برنامه‌ریزی محله محور

در جدول ۶ نتایج رتبه بندی عوامل محدوده کننده مشارکت در برنامه ریزی محله محور با استفاده از آزمون فریدمن ارائه شده است بر این اساس مشخص نبودن جایگاه مشارکت کنندگان در ساختار مدیریت شهری، بی‌توجهی مدیریت شهری، عدم اعتقاد مدیران و مسئولین شهری، تأثیرپذیری مدیریت شهری از تصمیمات کلان کشوری و استانی و وضعیت نامناسب اقتصادی و مالی مهم‌ترین عوامل محدوده کننده در مشارکت ساکنین محله‌های در برنامه ریزی محله‌محور است. با توجه به اینکه میزان سطح معناداری در این آزمون کمتر از ۰,۰۵ شده است تفاوت معناداری بین گزینه‌ها وجود دارد به عبارتی تفاوت بین گزینه‌ها از نظر آماری معنادار است.

تحلیل وضعیت مشارکت مردم در برنامه ریزی محله محور در شهر اصفهان

در جدول ۵ تحلیل وضعیت مشارکت مردم در برنامه‌ریزی محله محور در شهر اصفهان ارائه شده است بر این اساس با توجه به اینکه میزان آماره تی

جدول شماره (۲): تحلیل وضعیت مشارکت مردم در برنامه ریزی محله محور در شهر اصفهان

اندازه اثر Cohen's D	Test Value = 3					میانگین	مشارکت مردم در برنامه ریزی محله محور اصفهان	
	سطح اطمینان ۹۵ درصد		تفاوت میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی			آماره t
	حد بالا	حد پایین						
متوسط	۰,۱۱۰۰-	۰,۸۹۰۰-	۰,۵۰۰۰-	۰,۰۱۳	۳۹	۲,۵۹۳-	۲,۵۰۰	

جدول شماره (۶): رتبه بندی عوامل محدودکننده مشارکت در برنامه ریزی محله محور

آزمون فریدمن		عوامل
رتبه	Mean Rank	
۱	۱۱,۵۸	مشخص نبودن جایگاه مشارکت کنندگان در ساختار مدیریت شهری
۲	۱۱,۴۶	بی‌توجهی مدیریت شهری
۳	۱۱,۳۵	عدم اعتقاد مدیران و مسئولین شهری
۴	۱۱,۳۵	تأثیرپذیری مدیریت شهری از تصمیمات کلان کشوری و استانی
۵	۱۰,۳۳	وضعیت نامناسب اقتصادی و مالی
۶	۱۰,۳۰	پایین بودن میزان سطح دانش مشارکت پذیری در کارکنان و مدیران شهر
۷	۹,۷۸	بی‌اعتمادی مردم نسبت به شهرداری
۸	۸,۷۰	عدم موفقیت برخی از طرح‌ها
۹	۸,۳۸	عدم وجود روحیه مشارکت
۱۰	۷,۷۰	پایین بودن سطح سواد ساکنین محله
۱۱	۷,۲۹	پایین بودن میزان رضایت از محله
۱۲	۶,۶۶	نبود حس مسئولیت پذیری در ساکنین
۱۳	۶,۱۱	عدم اتحاد ساکنین محله با یکدیگر
۱۴	۵,۷۸	نبود فضایی مناسب در محله
۱۵	۵,۱۱	بومی نبودن ساکنین
۱۶	۴,۱۴	نبودن معتمد و ریش سفید در محله

جدول شماره (۷): معناداری آزمون فریدمن

Test Statistics ^a	
40	N
191.707	Chi-Square
15	df
0.000	Asymp. Sig.

استفاده از آزمون فریدمن ارائه شده است بر این اساس ایجاد ساختار مدیریت واحد شهری، سودآور کردن مشارکت، تسهیل کننده-بکارگیری الگوی تأثیرگذاری مستقیم مشارکت مردمی در مدیریت شهری، آموزش مدیران و کارکنان شهرداری در استفاده از مشارکت مردم و بالا بودن میزان حس تعلق در محله مهم‌ترین عوامل تسهیل کننده در مشارکت مردم هستند. با توجه اینکه سطح معناداری آزمون فریدمن کمتر از ۰,۰۵ شده است بنابراین تفاوت بین گزینه‌ها از نظر آماری معنادار است.

رتبه‌بندی عوامل تسهیل کننده مشارکت در برنامه‌ریزی محله محور
در جدول ۸ نتایج تحلیل رتبه بندی عوامل تسهیل کننده مشارکت در برنامه ریزی محله محور در شهر اصفهان با

جدول شماره (۸): رتبه بندی عوامل تسهیل کننده مشارکت در برنامه ریزی محله محور

رتبه	Mean Rank	عنوان
۱	۱۱٫۸۱	ایجاد ساختار مدیریت واحد شهری
۲	۱۰٫۳۶	سود آور کردن مشارکت
۳	۱۰٫۳۰	کارگیری الگوی تأثیرگذاری مستقیم مشارکت مردمی در مدیریت شهری
۴	۱۰٫۰۵	موزش مدیران و کارکنان شهرداری در استفاده از مشارکت مردم
۵	۱۰٫۰۳	بالا بودن میزان حس تعلق در محله
۶	۹٫۷۰	معافیت مالی و کاهش
۷	۹٫۵۱	مشارکت و اطلاع رسانی نحوه اجرای
۸	۸٫۲۱	بومی بودن ساکنین
۹	۷٫۷۹	رضایت از عملکرد شهرداری و مدیران شهری
۱۰	۷٫۵۳	تسهیل کننده-انتخاب شهرداری توسط مردم
۱۱	۷٫۴۹	تقویت سازمان‌های غیردولتی
۱۲	۷٫۰۸	شکل گیری شورای محله
۱۳	۶٫۶۵	نیاز سنجی و افکار سنجی محله محور و برنامه ریزی مطابق آن
۱۴	۶٫۶۳	ارزیابی طرح‌های تهیه شده توسط ساکنین
۱۵	۶٫۵۱	وجود معتمد در محله
۱۶	۶٫۳۶	تشکیل جلسه‌های دوره‌ای و مداوم

جدول شماره (۹): معناداری آزمون فریدمن

Test Statistics ^a	
40	N
98.790	Chi-Square
15	df
0.000	Asymp. Sig.

شناسایی شده را می‌توان در شش خوشه دسته بندی نمود. عوامل محدود کننده مشارکت را می‌توان در خوشه‌های ساختار مدیریت و مدیریت ناکارآمد، پایین بودن هوش فرهنگی و مشارکتی مدیران در جذب شهروندان دارای مشکل اقتصادی و بی‌اعتماد، پایین بودن میزان روحیه مشارکتی به جهت ناموفق بودن طرح‌های پیشین، پایین بودن میزان رضایت، عدم وجود زمینه‌های اجتماعی و فردی و مکانی برای مشارکت و اختلاط اجتماعی بسیار زیاد قابل تفسیر کرد.

خوشه بندی عوامل محدوده کننده مشارکت در برنامه ریزی محله محور
در جدول ۱۰ خوشه بندی عوامل محدوده کننده مشارکت در برنامه ریزی محله محور در اصفهان ارائه شده است بر این اساس تعداد کل عامل‌های

جدول شماره (۱۰): خوشه بندی عوامل محدوده کننده مشارکت در برنامه ریزی محله محور

خوشه ۱	خوشه ۲	خوشه ۳	خوشه ۴	خوشه ۵	خوشه ۶
ساختار مدیریت و مدیریت ناکارآمد	پایین بودن هوش فرهنگی و مشارکتی مدیران در جذب شهروندان دارای مشکل اقتصادی و بی‌اعتماد	پایین بودن میزان روحیه مشارکتی به جهت ناموفق بودن طرح‌های پیشین	پایین بودن میزان رضایت	عدم وجود زمینه‌های اجتماعی و فردی و مکانی برای مشارکت	اختلال اجتماعی بسیار زیاد
عدم اعتقاد: ۵: مدیران و مسئولین شهری ۶: بی‌توجهی مدیریت شهری مشخص نبودن: ۱۴: جایگاه مشارکت کنندگان در ساختار مدیریت شهری ۱۵: تأثیر پذیری مدیریت شهری از تصمیمات کلان کشوری و استانی	وضعیت: ۱۳: نامناسب اقتصادی و مالی ۱۶: پایین بودن میزان سطح دانش مشارکت پذیری در کارکنان و مدیران شهر ۹: بی‌اعتمادی مردم نسبت به شهرداری	۳: عدم موفقیت برخی از طرح‌های ۴: عدم وجود روحیه مشارکت ۱۲: پایین بودن سطح سواد ساکنین محله	۱۱: پایین بودن میزان رضایت از محله	عدم اتحاد ساکنین: ۱: محله با یکدیگر ۲: نبود فضایی مناسب در محله ۱۰: نبود حس مسئولیت پذیری در ساکنین	بومی نبودن: ۷: ساکنین ۸: نبودن معتمد و ریش سفید در محله

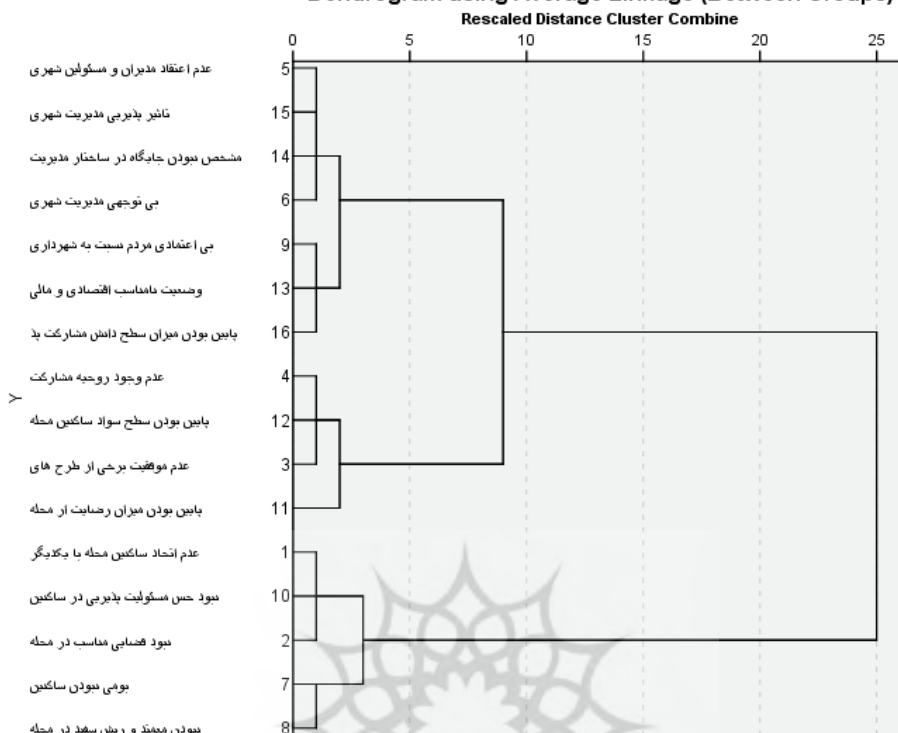
خوشه بندی عوامل تسهیل کننده ه مشارکت در برنامه ریزی محله محور اصفهان

در جدول ۱۱ خوشه بندی عوامل تسهیل کننده مشارکت در برنامه ریزی محله محور در اصفهان ارائه شده است بر این اساس تعداد کل عامل‌های شناسایی شده را می‌توان در ۵ خوشه دسته بندی نمود عوامل تسهیل کننده را می‌توان در خوشه‌های بسترسازی مشارکت مستقیم مردم در برنامه ریزی محله محور از طریق سمن‌ها و رای مستقیم، بهبود خدمات رسانی در محله‌ها و تأثیر در ماندگاری جمعیت بومی محله‌ها، تأثیرگذاری اقتصادی مشارکت مردمی با آموزش کارکنان شهرداری، آموزش روش‌های مشارکت و مطالبه گری به مردم و ایجاد ساختار مدیریت واحد شهری تفسیر کرد.

تحلیل تطبیقی عوامل محدود کننده و تسهیل کننده

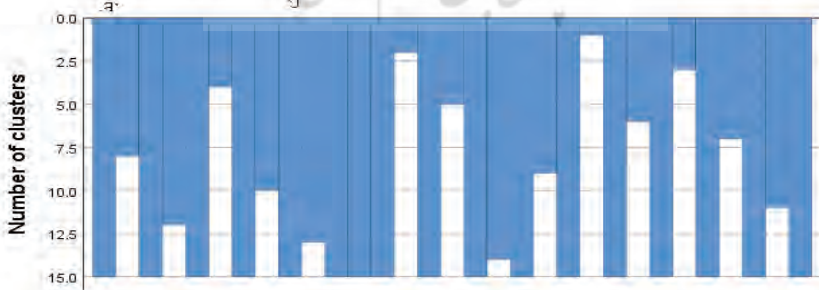
در جدول ۱۲ تحلیل تطبیق عوامل محدود کننده و تسهیل کننده به صورت خوشه‌ای ارائه شده است بر این اساس مهم‌ترین خوشه را باید ساختار مدیریت ناکارآمد شهر بیان کرد مشخص نبودن جایگاه مشارکت مردمی در ساختار مدیریت شهری باعث شده است تا در برنامه ریز محله محور نیز امکان استفاده از مشارکت مردمی فراهم نباشد لذا نیاز به تحول در ساختار مدیریت شهری و ایجاد مدیریت واحد شهری وجود دارد. پایین بودن هوش فرهنگی و مشارکتی مدیران در جذب شهروندان در برنامه‌ریزی و مدیریت محله محور باعث شده است تا بی‌اعتمادی به ساختار برنامه ریزی و مدیریت شهری در محله‌ها شکل گیرد و مشارکت جنبه شعاری و ابزاری در

Dendrogram using Average Linkage (Between Groups)

شکل شماره (۵): خوشه بندی عوامل محدود کننده

- 16: پایین بودن میزان سطح دانش مشارکت بد
- 13: وضعیت نامناسب اقتصادی و مالی
- 9: بی اعتنای مردم نسبت به شهرداری
- بی توجهی مدیریت شهری
- 14: مشخص نبودن جایگاه در ساختار مدیریت
- 15: تاخیر پذیرمی مدیریت شهری
- 5: عدم اعتقاد مدیران و مسئولین شهری
- 11: پایین بودن میزان رضایت از محله
- 12: پایین بودن سطح سواد ساکنین محله
- 4: عدم وجود روحیه مشارکت
- 3: عدم موفقیت برخی از طرح های
- 8: نبودن ممنوع و رهن سفید در محله
- 7: بومی نبودن ساکنین
- 2: نبود فضایی مناسب در محله
- 10: نبود حس مسئولیت پذیرمی در ساکنین
- 1: عدم اتحاد ساکنین محله با یکدیگر

شکل شماره (۶): نمودار قندیلی عوامل محدود کننده

جدول شماره (۱۱): خوشه بندی عوامل محدوده کننده مشارکت در برنامه ریزی محله محور

خوشه ۱	خوشه ۲	خوشه ۳	خوشه ۴	خوشه ۵
بستر سازی مشارکت مستقیم مردم در برنامه ریزی محله محور از طریق سمن ها و رای مستقیم	بهبود خدمات رسانی محله ها و تأثیر در در ماندگاری جمعیت بومی محله ها	تأثیر گذاری اقتصادی مشارکت مردمی با آموزش کارکنان شهرداری	آموزش روش های مشارکت و مطالبه گری به مردم	ایجاد ساختار مدیریت واحد شهری
شکل گیری شورای محله: ۱ وجود معتمد در محله: ۴ ارزیابی طرح های تهیه شده توسط ساکنی تقویت سازمان های غیردولتی: ۹ تشکیل جلسه های دوره ای: ۱۱ و مداوم نیاز سنجی و افکار سنجی: ۱۲ محله محور و ب انتخاب شهرداری توسط مردم: ۱۶	۳: بومی بودن ساکنین ۱۰: رضایت از عملکرد شهرداری و مدیران شهری	۷: سود آور کردن مشارکت ۸: معافیت مالی و کاهش ۲: بالا بودن میزان حس تعلق در محله آموزش مدیران و: ۱۳ کارکنان شهرداری در ا ۱۴: به کارگیری الگوی تأثیر گذاری مستقیم مشارکت	۶: آموزش روش های مشارکت و مطالبه گری و اطلاع رسانی	۱۵: ایجاد ساختار مدیریت واحد شهری

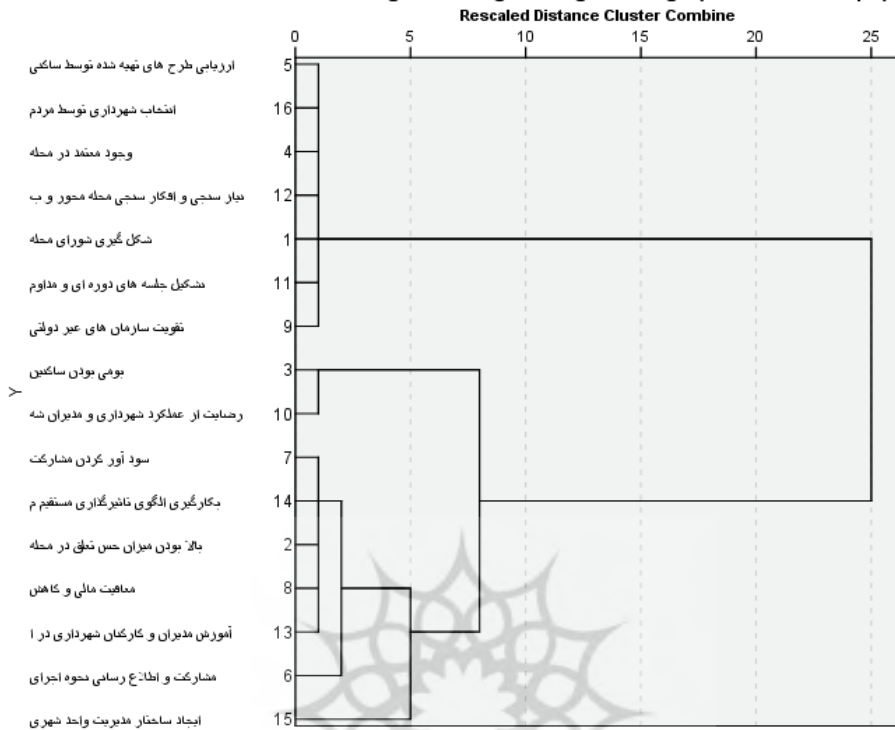
محله های شهری اصفهان نامطلوب باشد لذا لازم است تا برای بستر سازی مشارکت مستقیم ساکنین محله ها در برنامه ریزی محله محور و همچنین مدیریت شهری سازمان های مردم نهاد، فضا سازی در محله ها و استفاده از رأی مستقیم مردم در تصمیم های شهری و محله های مورد استفاده قرار گیرد.

نتیجه گیری

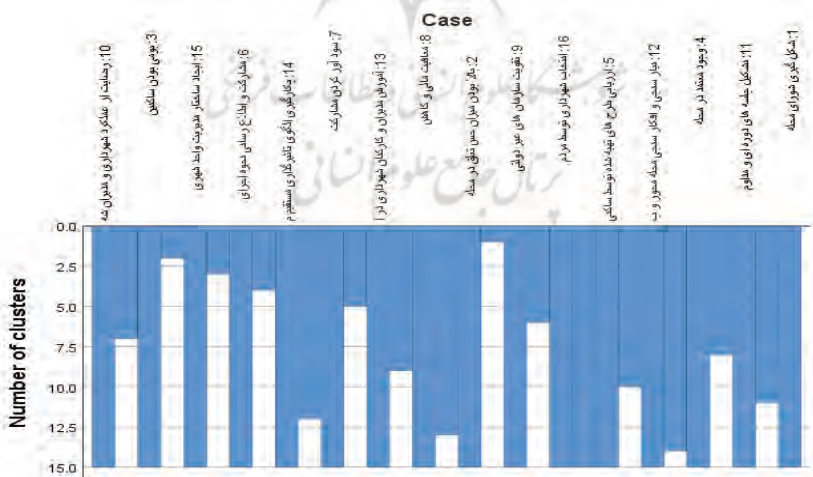
نظریه مشارکت شهروندان در برنامه ریزی در قرن نوزدهم توسط پاتریک گدس مطرح شد، اما به آن توجه نشد از سال های بعد از جنگ جهانی دوم در آمریکا این مفهوم به عنوان نهضتی سازمان یافته به تجربه ی نوسازی شهری مورد استفاده قرار گرفت و تا امروز به عنوان رویکرد بهینه در برنامه ریزی و مدیریت شهری شناخته می شود به گونه ای که صاحب نظران حوزه مدیریت شهری، تجربه مدیریت و برنامه ریزی متمرکز شهر را شکست خورده دانسته و آن را بدون مشارکت شهروندان ناموفق می دانند. محله مکانی برای رفع نیازهای روزانه ساکنین است نیازها و مشکلات

مدیریت شهری و برنامه های شهری پیدا کند لذا نیاز است تا مدیران و برنامه ریزان شهری در زمینه چگونگی مشارکت مردم با سودآوری اقتصادی آموزش های لازم و ضروری بگذرانند. همچنین می توان ناموفق بودن مدیریت شهری در تهیه و اجرای برنامه ها و طراحی پیشین را به عنوان عامل دیگر معرفی کرد که باعث کاهش روحیه مشارکتی مردمی در کنار آگاه نبودن آنها به روش های مشارکت اشاره کرد. خدمات رسانی جزیره ای و سلیقه ای به محله های مختلف شهر باعث ایجاد دوگانگی و قطبی شدن محله های شهر به صورت شمال و جنوب شده است به صورتی که جمعیت بومی در محله ها، محله ی خود را ترک می کنند و در محله های با خدمات بهتر ساکن می شوند همین موضوع باعث شده است تا تمایل به مشارکت محله ای در برنامه ریزی ها کمتر شود. نبود فضا و زمینه های لازم برای مشارکت اجتماعی و فردی در محله های شهری از مهم ترین عوامل دیگر است که باعث شده است سطح مشارکت در برنامه ریزی محله محور در

Dendrogram using Average Linkage (Between Groups)

شکل شماره (۷): خوشه بندی عوامل تسهیل کننده

شکل شماره (۸): نمودار قندیلی عوامل تسهیل کننده

جدول شکل شماره (۱۲): تطبیق عوامل محدود کننده و تسهیل کننده مشارکت محله محور در اصفهان

تسهیل کننده		محدود کننده	
ایجاد ساختار مدیریت واحد شهری	خوشه ۵	ساختار مدیریت و مدیریت ناکارآمد	خوشه ۱
تأثیر گذاری اقتصادی مشارکت مردمی با آموزش کارکنان شهرداری	خوشه ۳	پایین بودن هوش فرهنگی و مشارکتی مدیران در جذب شهروندان دارای مشکل اقتصادی و بی اعتماد	خوشه ۲
آموزش روش های مشارکت و مطالبه گری به مردم	خوشه ۴	پایین بودن میزان روحیه مشارکتی به جهت ناموفق بودن طرح های پیشین	خوشه ۳
بهبود خدمات رسانی در محله ها و تأثیر در ماندگاری جمعیت بومی محله ها	خوشه ۲	پایین بودن میزان رضایت	خوشه ۴
		اختلاط اجتماعی بسیار زیاد	خوشه ۶
بستر سازی مشارکت مستقیم مردم در برنامه ریزی محله محور از طریق سمن ها و رأی مستقیم	خوشه ۱	عدم وجود زمینه های اجتماعی و فردی و مکانی برای مشارکت	خوشه ۵

فریدمن و تحلیل خوشه های تجزیه و تحلیل گردید نتایج تحلیل ها نشان می دهد که وضعیت مشارکت مردم در برنامه ریزی محله محور در شهر اصفهان در سطح مطلوبی قرار ندارد؛ به عبارت دیگر در شرایط حاضر در برنامه ریزی های محله محور شهر اصفهان مشارکت مردمی جایگاه و نقش تأثیر گذاری پیدا نکرده است. مهم ترین عوامل محدود کننده این مشارکت شامل مشخص نبودن جایگاه مشارکت کنندگان در ساختار مدیریت شهری، بی توجهی مدیریت شهری به مشارکت محله ای، عدم اعتقاد مدیران و مسئولین شهر به مشارکت، تأثیر پذیری مدیریت شهری از تصمیمات کلان کشوری و استانی، وضعیت نامناسب اقتصادی و مالی و غیره است. همچنین از عواملی که نقش تسهیل کننده در مشارکت دارند شامل ایجاد ساختار مدیریت واحد شهری، سود آور کردن مشارکت، بکارگیری الگوی تأثیر گذاری مستقیم مشارکت مردمی در مدیریت شهری و آموزش مدیران و کارکنان شهرداری است. تطبیق خوشه ای عوامل تسهیل کننده و محدود کننده مشارکت محله محور در اصفهان نشان می دهد که مشخص نبودن جایگاه مشارکت مردمی در ساختار

آن در تجربه زیسته و زندگی روزمره ساکنان شناسایی می شود و شکل می گیرد بنابراین مهم ترین سطح برای برنامه ریزی مشارکتی، برنامه ریزی محله محور است. مشارکت در برنامه ریزی محله محور باعث ایجاد یک جامعه بهتر می شود؛ اما مشارکت در اداره امور شهر و محله با موانع اداری، تاریخی، اجتماعی و فرهنگی زیادی روبرو است. در رویه های مدیریت و برنامه ریزی موجود برای مشارکت دادن شهروندان و مشارکت گروه های خاص عواملی نقش محدود کننده و بازدارنده دارند. عوامل محدود کننده و تسهیل کننده مشارکت محله محور در برنامه ریزی شهری در شهر اصفهان در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفت به منظور بررسی ابتدا با بررسی مبانی نظری و تجربی چالش های مشارکت استخراج گردید سپس از طریق مصاحبه با ۵ متخصص شاخص هایی عوامل استخراج گردید. در مرحله بعد با استفاده از نرم افزار جی پاور نمونه آماری استخراج گردید و به ۴۰ متخصص و مدیر شهر در اصفهان پرسشنامه توزیع شد داده های پرسشنامه با استفاده از آزمون های تی تک نمونه ای،

مدیریت شهری باعث شده است تا در برنامه ریز محله محور نیز امکان استفاده از مشارکت مردمی فراهم نباشد لذا نیاز به تحول در ساختار مدیریت شهری و ایجاد مدیریت واحد شهری وجود دارد و پایین بودن هوش فرهنگی و مشارکتی مدیران در جذب شهروندان در برنامه ریزی و مدیریت محله محور باعث شده است تا بی اعتمادی به ساختار برنامه ریزی و مدیریت شهری در محله ها شکل گیرد و مشارکت جنبه شعاری و ابزاری در مدیریت شهری و برنامه های شهری پیدا کند لذا نیاز است تا مدیران و برنامه ریزان شهری در زمینه چگونگی مشارکت مردم با سودآوری اقتصادی آموزش های لازم و ضروری بگذرانند. خدمات رسانی جزیره ای و سلیقه ای به محله های مختلف شهر باعث ایجاد دوگانگی و قطبی شدن محله های شهر به صورت شمال و جنوب شده است به صورتی که جمعیت بومی در محله ها، محله ای خود را ترک می کنند و در محله های با خدمات بهتر ساکن می شوند همین موضوع باعث شده است تا تمایل به مشارکت محله ای در برنامه ریزی ها کمتر شود. نبود فضا و زمینه های لازم برای مشارکت اجتماعی و فردی در محله های شهری از مهم ترین عوامل دیگر است که باعث شده است سطح مشارکت در برنامه ریزی محله محور در محله های شهری اصفهان نامطلوب باشد. در پژوهش های انجام شده به نقش، تأثیر، اهمیت و یا جایگاه مشارکت در برنامه ریزی و مدیریت شهری اشاره شده است اما در این پژوهش به صورت خوشه ای عوامل محدود کننده و تسهیل کننده در مشارکت شناسایی و مورد بررسی قرار گرفته شده است.

فهرست منابع

— ابطیحی، سید حمید و شیانی، ملیحه. (۱۳۹۹).

شناسایی موانع مشارکت مردم در مدیریت شهری تهران: یک تحلیل محتوای کیفی. توسعه محلی (روستائی-شهری)، ۱۲(۲)، ۶۴۳-۶۵۵. doi: 10.22059/jrd.2021.319833.668632

— پاپلی یزدی، محمدحسین، سناجردی. (۱۳۸۷) (نظریه های شهر و پیرامون: تهران. سمت، چاپ دوم.

— پاکرو نازلی، ستارزاده داریوش. بررسی مؤلفه های مؤثر در چالش های نهادی مشارکت شهروندی در بازآفرینی پایدار شهری مطالعه موردی: شهر تبریز. تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی ۱۴۰۱-۲۲ (۶۵): ۱۰۱-۷۹.

— پاکرو نازلی، ستارزاده داریوش. بررسی مؤلفه های مؤثر در چالش های نهادی مشارکت شهروندی در بازآفرینی پایدار شهری مطالعه موردی: شهر تبریز. تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی ۱۴۰۱-۲۲ (۶۵): ۱۰۱-۷۹.

— حبیبی، دکتر سید محسن، و رضوانی، هادی سعیدی. (۱۳۸۴). شهرسازی مشارکتی؛ کاوشی نظری در شرایط ایران. هنرهای زیبا، ۲۴(۰).

— حسین زاده، علی وفدایی ده چشمه، حمید (۱۳۹۱). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر مشارکت شهروندان در امور شهری: مطالعه موردی شهرکرد. مجله مطالعات جامعه شناختی شهری. دوره ۲. شماره ۵: صص ۸۲-۵

— حسینی، سیده آیدا، افلاکی، اردلان و شمس الدینسی، علی. (۱۳۹۹). بررسی تطبیقی فرآیند مشارکت مردمی در برنامه ریزی شهری به منظور معرفی چالش ها و موانع برنامه ریزی نوین در ایران. رهیافت، 30(80)، 83-100. doi: 10.22034/rahyaft.2021.10427.1139

- رحمانی‌ریال جواد. تبیین الگوی مدیریت شهری مبتنی بر مشارکت اسلامی (مورد مطالعه: شهر زنجان). فرهنگ معماری و شهرسازی اسلامی ۱۳۹۹- ۵ (۱): ۲۳-۳۶.
- زیاری، کرامت الله، روستا، مجتبی، رفیعیان، سجاده، & دلوی، مرجان. (۱۴۰۰). نقش مشارکت‌های مردمی در سامان دهی بافت فرسوده شهر جهرم. پژوهش‌های جغرافیای انسانی، 53(1), 35-46. doi: 10.22059/jhgr.2020.104307.1006780
- سجادی، ژیلا و واحدی یگانه، فرید (۱۳۹۶) نقش مشارکت اجتماعات محلی در توسعه‌ی پایدار اجتماعی شهرها (مورد مطالعه: محله‌ی سرتپوله - شهر سنندج)، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۷، شماره‌ی پیاپی ۲۸، ۱۶۶ - ۱۵۱
- طالب‌شسی، مصطفی؛ عفتی، محمد (۱۳۸۸). برنامه‌ریزی مشارکتی تهران، انتشارات دانشگاه پیام نور.
- علی‌الحسابی، مهران (۱۳۸۹) نقش سازمان‌های مردم‌نهاد و رهبران محلی در توسعه روستایی نمونه موردی: بندر لافت، مسکن و محیط روستا. ۴۸: ۱۳۴-۳۵.
- مطیعی لنگرودی، سیدحسن. (۱۳۸۲) برنامه ریزی روستایی با تأکید بر ایران، مشهد، جهاد دانشگاهی.
- مهردادانش، گونا، و عابدی فرد، لیلا. (۱۴۰۰). چالش‌های مدیریت شهری و حق شهر در سیاست‌گذاری و تمرکزگرایی (شهر پاوه). جغرافیا و روابط انسانی، ۴(۱)، ۱۴۵-۱۸۱. doi: 10.22034/gahr.2021.287079.1561
- مهرورز ستاره، خاکپور براتعلی، رهنما محمد رحیم. آسیب‌شناسی مشارکت مردمی در نوسازی و بهسازی بافت محله آبکوه شهر مشهد. فصل‌نامه تحقیقات جغرافیایی ۱۳۹۶- ۳۲ (۴): ۳۰-۴۶.
- میرموسوی، سیدعلی (۱۳۷۵). مبانی دینی و فرهنگ سیاسی مشارکتی، نقد و نظر، شماره ۹ و ۴، قم.
- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216-224. <https://doi.org/10.1080/01944366908977225>
- Ashley C. Tuten T. (2015) Creative strategies in social media marketing: An exploratory study of branded social content and consumer engagement *Psychology & Marketing*, 32 (1), pp. 15-27
- Ataman C, Tuncer B (2020). Urban interventions and participation tools in urban design processes: a systematic review and thematic analysis (1995-2021), *Sustainable Cities and Society* 76, 103462.
- Carreira, V. Machado, J. R. & Vasconcelos, L. (2016). Engaging citizen participation-a result of trusting governmental institutions and politicians in the Portuguese democracy. *Social Sciences*, 5(3). <https://doi.org/10.3390/socsci5030040>
- Correia, Diogo, Eduardo Feio José, Marques João, Teixeira Leonor (2022) Participatory methodology guidelines to promote citizens participation in decision-making: Evidence based on a Portuguese case study, *Cities* Volume 135. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2023.104213>.
- Davidson, M. & Dolnick, F (2007), A Plan-

- Tool to analysis spatial planning practices USA: Ashgate. 2012.
- Raveau MP, Couyoumdjian JP, Fuentes-Bra-vo C, Rodriguez-Sickert C, Candia C (2022) Citizens at the forefront of the constitutional debate: Voluntary citizen participation de-terminants and emergent content in Chile. PLoS ONE 17(6): e0267443. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0267443>
 - Sadoway, D. and Univerisity C. (2018) (Re) prioritizing citizens in Smart Cities gover-nance: Examples of Smart Citizenship from Urban India
 - Saleh Bouregh Adel and etl ((2023) Investi-gating the prospect of e-participation in ur-ban planning in Saudi Arabia, Cities (2023), 134, 104186 <https://doi.org/10.1016/j.cities.2022.104186>
 - Sanoff, Henry, (2000), “Community Par-ticipation Methods in Design and Planning”, John Wiley & Sons, INC.
 - Sharifi, Ayyoob (September 2015). “From Garden City to Eco-urbanism: The quest for sustainable neighborhood development”. Sustainable Cities and Society. 20: 1–16. doi:10.1016/j.scs.2015.09.002.
 - Simpson, B. Towards the Participation of Children and Young People in Urban Plan-ning and Design. Urban studies journal. 1997; (34): 907-925.
 - Talen, Emily (2019-07-01). “Plan vs. Process: ners Dictionary, american Planning Associa-tion.
 - Leng X, Zhong S, Kang Y. Citizen participa-tion and urban air pollution abatement: Evi-dence from environmental whistle-blowing platform policy in Sichuan China. Sci To-tal Environ. 2022 Apr 10;816:151521. doi: 10.1016/j.scitotenv.2021.151521. Epub 2021 Nov 9. PMID: 34762960.
 - Matamanda, Abraham R. & Chinozovina, Queen L. 2020. “Driving Forces of Citizen Participation in Urban Development Practice in Harare, Zimbabwe,” Land Use Policy, El-sevier, vol. 99(C).
 - O’Faircheallaigh, C. (2010). Public participa-tion and environmental impact assessment: Purposes, implications, and lessons for public policy making. Environmental Impact As-sessment Review, 30(1), 19–27. <https://doi.org/10.1016/j.eiar.2009.05.001>
 - Oliveira, Á. and Campolargo M. (2015) From smart cities to human smart cities 48th Hawaii International Conference on System Sciences [10.1109/HICSS.2015.281](https://doi.org/10.1109/HICSS.2015.281)
 - Onyx, J, Bullen, P. (2000). “Sources of social capital”. In I. winter (Ed), social capital and public policy in Australia (pp. 105 – 134). Melbourne: Australian Institute of family studies.
 - Othengrafen, F. Uncovering the Unconscious Dimintions of Planning: Using culture as a

The Case of Neighbourhood Planning". Built Environment. 45 (2): 173–189. doi:10.2148/benv.45.2.173. S2CID 198641088.

- Tousi, MA. (1992), "Participation in the management and governance", State Management Training Center, front, Tehran (in Persian).
- Trencher G. (2019 Towards the smart city 2. 0: Empirical evidence of using smartness as a tool for tackling social challenges Technological Forecasting & Social Change, 142 (October 2017)), pp. 117-128, [10.1016/j.techfore.2018.07.033](https://doi.org/10.1016/j.techfore.2018.07.033).
- UN-Habitat. (2009). Planning sustainable cities. Global report on human settlements. London: United Nations Human Settlements Programme.
- Wang, H; Song, Y; Hamilton, A. and Curwell, S, 2007, Urban information integration for advanced e-planning in Europe, Government information Quaterly, Vol. 24, PP. 763-754.

